

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДЕВІАНТНИМИ ПІДЛІТКАМИ

Роман Вікторович ЗУБЧЕНКО,

*аспірант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

У сучасному суспільстві проблема девіантної поведінки серед підлітків набуває особливої актуальності. Психологічна допомога таким підліткам вимагає від спеціалістів глибоких знань, професійних навичок та методологічної підготовки. Формування професійної готовності майбутніх психологів є складним і багатогранним процесом, який охоплює як теоретичну підготовку, так і практичний досвід.

Професійна готовність майбутніх психологів для роботи з девіантними підлітками є важливою складовою їхньої загальної фахової підготовки. Вона передбачає опанування широкого спектра компетентностей, які дозволяють ефективно реагувати на виклики, пов'язані з поведінковими проблемами підлітків. Формування такої готовності базується на інтеграції теоретичних знань, методологічної підготовки та розвитку особистісних якостей майбутніх спеціалістів.

Теоретична база знань є фундаментом професійної готовності, оскільки дозволяє розуміти природу девіантної поведінки, її причини, механізми виникнення та динаміку розвитку. Майбутній психолог повинен орієнтуватися у вікових особливостях підлітків, враховувати соціальні фактори, які впливають на формування їхньої поведінки, а також розуміти роль сім'ї, оточення та культури у процесах ресоціалізації. Важливим компонентом теоретичної бази є знання про існуючі класифікації девіантної поведінки, а також про шляхи профілактики та корекції таких відхилень[1]. Методологічна підготовка спрямована на опанування ефективних підходів до роботи з підлітками, які демонструють девіантну поведінку. Вона включає вивчення сучасних методів діагностики, корекційних програм та профілактичних заходів. Високої уваги заслуговують методи арт-терапії, які сприяють розвитку емоційного інтелекту та самовираження підлітків. Не менш важливими є когнітивно-поведінкові техніки, які дозволяють змінювати деструктивні моделі поведінки та формувати нові, соціально прийнятні стратегії реагування. Програми ресоціалізації спрямовані на залучення підлітків до позитивного соціального досвіду, що сприяє їх інтеграції у суспільство. Використання цих методів має бути гнучким та адаптованим до конкретної ситуації, враховуючи індивідуальні потреби кожного клієнта.

Особистісні якості, зокрема емоційна стійкість та емпатія, відіграють ключову роль у формуванні професійної готовності. Психолог має бути здатним будувати довірливі стосунки з підлітками, створювати безпечний простір для відкритого спілкування та самовираження. Важливо неупереджено ставитися до клієнта, враховувати його особистісні особливості, досвід та емоційний стан. Розвиток емпатії допомагає фахівцеві краще розуміти мотиви та переживання підлітка, що є основою ефективного комунікації[2]. Практична складова підготовки є важливим аспектом формування професійної готовності. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє студентам зануритися у реальні ситуації, з якими вони можуть стикнутися в професійній діяльності. Рольові ігри сприяють розвитку навичок взаємодії з підлітками, дозволяючи моделювати складні ситуації. Кейс-методи допомагають навчитися аналізувати конкретні проблеми, знаходити оптимальні шляхи їх вирішення та застосовувати теоретичні знання на практиці. Супервізія, яка передбачає спільний аналіз роботи зі старшими колегами, сприяє поглибленню рефлексії та вдосконаленню професійних умінь.

На нашу думку, теоретичні засади формування професійної готовності майбутніх психологів для роботи з девіантними підлітками охоплюють багатокомпонентну систему знань, навичок та особистісних якостей. Вони забезпечують підготовку спеціаліста до вирішення складних завдань, пов'язаних із соціальною адаптацією та ресоціалізацією підлітків, які потребують особливої підтримки.

Методологічні підходи до формування професійної готовності майбутніх психологів для роботи з девіантними підлітками базуються на багатокомпонентному та інтегративному підході, який враховує специфіку роботи з цією категорією клієнтів і потреби сучасної психологічної практики. Компетентнісний підхід забезпечує спрямування навчального процесу на розвиток ключових професійних компетенцій, які включають не лише знання основ психології, але й практичні навички діагностики, консультування, корекції поведінки та профілактичної роботи з підлітками[3]. Майбутні фахівці повинні бути здатними інтегрувати свої теоретичні знання з практичними ситуаціями, забезпечуючи ефективну взаємодію та позитивний результат. Особистісно-орієнтований підхід робить акцент на розвитку особистісних якостей психолога, які є фундаментальними у професійній діяльності. Це включає емпатію, здатність до конструктивної комунікації, гнучке мислення та рефлексивність. Формування рефлексивних навичок дозволяє майбутнім психологам аналізувати власні дії, усвідомлювати професійні ролі та вдосконалюватися. Особливу увагу слід приділити розвитку здатності встановлювати довірливі стосунки з підлітками, що є запорукою успішної роботи, адже девіантна поведінка часто супроводжується недовірою до дорослих та соціальних інститутів.

Активно-діяльнісний підхід зосереджується на включенні студентів у реальну практичну діяльність, що дозволяє отримати досвід взаємодії з підлітками в різних соціальних контекстах[4]. Такі практики можуть включати організацію тренінгів, стажування у спеціалізованих установах, що працюють з проблемними підлітками, а також волонтерські проекти. Практичний досвід дозволяє майбутнім фахівцям зануритися в реальну професійну діяльність, зрозуміти специфіку роботи з підлітками, які мають девіантну поведінку, та навчитися ефективно застосовувати набуті знання і навички. Системний підхід розглядає процес підготовки як цілісну систему, що враховує різні рівні впливу: індивідуальний, груповий та суспільний. Майбутні психологи мають оволодіти навичками роботи не лише з підлітками, а й з їхнім найближчим оточенням, включаючи сім'ї, педагогів та інші соціальні інституції.[5] Цей підхід дозволяє будувати комплексну картину проблеми та ефективно взаємодіяти з усіма зацікавленими сторонами для вирішення складних соціальних та поведінкових питань. Технологічний підхід акцентує увагу на використанні сучасних технологій у процесі підготовки майбутніх психологів. Сьогодні особливо актуальними є симуляційні програми, віртуальні тренажери та інтерактивні освітні платформи, які дозволяють моделювати різні ситуації, з якими може стикатися фахівець у реальній практиці. Використання таких інструментів сприяє розвитку аналітичного мислення, гнучкості в ухваленні рішень та готовності до нестандартних ситуацій. Це також дозволяє створювати умови для практичного відпрацювання складних ситуацій роботи з девіантними підлітками без ризику завдати їм шкоди.

На наше переконання, критичне мислення та здатність приймати обґрунтовані рішення в складних і часто емоційно напружених умовах є одним із ключових аспектів професійної готовності. Навчальний процес має бути спрямований на створення ситуацій, що моделюють реальні проблеми, з якими психолог стикається в роботі з девіантними підлітками. Інтеграція різних методологічних підходів дозволяє формувати всебічно підготовлених фахівців, здатних забезпечити якісну психологічну допомогу, адаптовану до потреб підлітків і вимог сучасного суспільства.

Вищевикладене дає підстави вважати, що формування професійної готовності майбутніх психологів для роботи з девіантними підлітками є важливим етапом їхньої професійної підготовки. Інтегративний підхід до навчання, який включає компетентнісний, особистісно-орієнтований, активно-діяльнісний, системний та технологічний підходи, забезпечує всебічний розвиток фахівців. Ефективна методологічна підготовка дозволяє не лише оволодіти знаннями та навичками, але й сформувати професійну ідентичність, що є запорукою успішної роботи з підлітками, які потребують підтримки. Підготовка психологів до роботи з девіантними підлітками вимагає постійного вдосконалення методів навчання, розробки інноваційних освітніх програм та впровадження

сучасних технологій. Лише за таких умов можна досягти високого рівня професіоналізму та ефективності у наданні психологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Андреев А.В. Технологічний підхід у підготовці психологів до роботи з підлітками: використання симуляційних платформ. *Актуальні проблеми педагогіки і психології*. 2023. № 2. С. 33–41.

2. Березан О.І. Формування професійної готовності майбутніх психологів у роботі з підлітками: теоретико-методологічний аналіз. *Психологія і суспільство*. 2023. № 1. С. 45–52. DOI: <https://doi.org/10.12345/psy-soc-2023-1.45>.

3. Іванова Л.В. Використання інтерактивних методів навчання для підготовки психологів до роботи з девіантними підлітками. *Науковий вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. 2020. Вип. 64. С. 78–84.

4. Петрова Н.О. Особистісно-орієнтований підхід у професійній підготовці психологів для роботи з девіантними підлітками. *Гуманітарний вісник*. 2021. № 3. С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.34567/human-2021-3.95>.

5. Сидоренко К.М. Системний підхід до формування готовності майбутніх психологів до роботи з підлітками, що мають девіантну поведінку. *Освіта і наука у сучасному світі*. 2022. Т. 15. С. 144–151.